

הפילהרמונית הישראלית, העונה ה-90

תל אביב: 1 * קלאסי במוצ"ש * השמינייה הקלאסית * קלאסית קלה * אוקטובר 2026

להב שני, מנצח

קיריל גרשטיין, פסנתרן

רון זלקה, קלרנית

קונצרט למנויים מס' 1

תל אביב, היכל התרבות ע"ש צ'רלס ברונפמן, אולם הקונצרטים ע"ש לאוי

קלאסית קלה | יום ד' | 14.10.26 | ג' בחשוון תשפ"ז | 19:00

בסיוע קלייר ואלברט שוסלר מניו יורק לזכר הוריהם

קלאסי במוצ"ש | מוצ"ש | 17.10.26 | ו' בחשוון תשפ"ז | 21:00

השמינייה הקלאסית | יום א' | 18.10.26 | ז' בחשוון תשפ"ז | 20:00

היצירות בקונצרט

פאול בן חיים (1897-1984): פסטורלה עם וריאציות, לקלרינט, כלי קשת ונבל

משך היצירה: כ-16 דקות

דברי הסבר:

הפסטורלה עם וריאציות היא יצירת כניסה אידיאלית להיכרות עם המוזיקה של בן-חיים עבור המאזינים שעדיין לא מכירים את יצירותיו. אלה שכבר מכירים את המוזיקה הנפלאה של בן-חיים ישמחו לפגוש ביצירה את כל מה ששבה את אוזניהם בהאזנות הקודמות: השילוב הייחודי בין מסורת הכתיבה המערבית-אירופאית, המוזיקה האימפרסיוניסטית מבית מדרשם של דביסי וראוול, גישתו של ברטוק לחומר עממי, וכמובן, כל אותם מקורות עשירים שמצא בן-חיים כאשר עלה לארץ ישראל והוא בן 36. בין מקורות אלה נציין את הים התיכון והנוף המזרח-תיכוני, המוזיקה של יהודי ספרד, במיוחד תימן ופרס, השפה העברית והמוזיקה הערבית.

את היצירה הלחין בן-חיים בשנת 1945, והיא מבוססת על הפרק המסיים מתוך החמישייה לקלרינט ולכלי קשת שהלחין ב-1941. בעוד שהחמישייה היא יצירה קאמרית-אינטימית בה כל הכלים שווים, הפסטורלה עם וריאציות היא יצירה וירטואוזית בה הקלרינט הוא הסולן הבלתי מעורער. אין מדובר בעיבוד גרידא של פרק החמישייה, אלא ביצירה חדשה של ממש: בן-חיים הוסיף קולות ורעיונות חדשים לכל אורך היצירה, הוסיף וריאציה חדשה לגמרי, ועיבה משמעותית את הווריאציה האחרונה. את הסולן מלווה הרכב ייחודי של כלי קשת ונבל, כלי אשר מחזק את הצבע האימפרסיוניסטי-צרפתי.

פסטורלה היא טופוס עתיק במוזיקה קלאסית, המזוהה עם שירת רועים ועם מרחבי הכפר. בן-חיים ידוע במיוחד בשילוב פסטורלות ביצירותיו, הלוכשות תמיד אופי מזרח-תיכוני, כמקבילות מוזיקליות לציורי יפו ותל אביב הקטנה של ציונה תג'ר, נחום גוטמן וראובן רובין. בפרטיטורה מצוינת הוראת ביצוע לא שגרתית: אמורזו, על הסולן לנגן באהבה. ההרמוניה כאן ארכאית, שקופה, רחוקה שנות אור מהרומנטיקה המאוחרת, העשירה להתפקע עליה גדל בן-חיים במינכן עיר הולדתו. לאחר כמה

תיבות מופיע מוטיב מזרחי, סלסול קטן של צלילים עולים ויורדים, העתיד לקבל מקום משמעותי בהמשך היצירה.

לאחר הפסטורלה מופיעות בזו אחר זו שש וריאציות. בשונה מפרקי וריאציות קלאסיות, למשל של מוצרט או בטהובן, בהן ניתן לשמוע בבירור את הנושא בכל אחת מהווריאציות, ביצירה שלפנינו כל אחת מהווריאציות מציגה את הנושא בלבדש חדש לגמרי עד כי קשה לזהותו.

הווריאציה הראשונה ממשיכה את האופי השל של הפסטורלה, אך עשירה יותר במרקם וברעיונות. היא מסתיימת בקו מתגבר המבוסס על המוטיב המזרחי, שעליו תתבסס הווריאציה השנייה, הוורטואוזית. הווריאציה השלישית, האלתורית באופיה, לא הופיעה בגרסה המקורית של היצירה, והיא חידוש של בן־חיים עבור הגרסה התזמורתית. תפקיד הנבל בולט בווריאציה הרביעית, מדגיש שוב את המקורות האימפרסיוניסטיים. הווריאציה החמישית היא ריקוד ערבי נלהב עם השפעות ברורות של המוזיקה של בלה ברטוק. הווריאציה השישית והאחרונה מתפקדת כאפילוג. היא מתחילה כמעין חזרה על הנושא, אולם בהמשכה נשמעים, באופן נדיר לסגנון, הדים ברורים למוזיקה של יהודי מזרח אירופה.

הפסטורלה עם וריאציות היא מסע של מלחין גולה במולדתו החדשה. סיומה המלנכולי של היצירה מעלה שאלות עמוקות על מקומו של האומן בתוך חברה מתגבשת, ועל האפשרויות הגלומות ביצירת מוזיקה ישראלית. שמונים שנה לאחר ביצוע הבכורה שלה ניתן לקבוע בוודאות כי היצירה עומדת במבחן הזמן, וכי השאלות שהיא מעלה נותרו פתוחות.

כתב: עודד שני-דור

תומס עדס (נ' 1971): קונצ'רטו לפסנתר ולתזמורת

אלגרמנטה

אנדנטה גרוומנטה

אלגרו ג'וג'וזו

משך היצירה: כ־22 דקות

דברי הסבר

תומס עדס, מלחין, פסנתרן ומנצח בריטי, נחשב לאחד הקולות הבולטים והמשפיעים ביותר במוזיקה הקלאסית העכשווית. הוא עובד באופן קבוע עם התזמורות והסולנים המובילים בעולם, ויצירותיו זכו לשבחים רבים בבתי האופרה ובאולמות הקונצרטים החשובים ביותר. את הקונצ'רטו לפסנתר ולתזמורת כתב ב־2018 בהזמנת התזמורת הסימפונית בוסטון, עבור הפסנתרן קיריל גרשטיין.

המלחין כותב על יצירתו:

הפרק הראשון, אלגרמנטה, נפתח בהצגת הנושא על ידי הפסנתר, ולאחר מכן בתזמורת כולה (טוטי). קטע מעבר דמוי מארש מוביל אל הנושא השני, האקספרסיבי יותר, המנוגן תחילה בפסנתר ולאחר מכן עובר לתזמורת. חלק הפיתוח חוקר את הנושא הראשון, לפני שמיני־קדנצה באוקטבות מובילה אל הרפריזה (מחזר) בפורטיסימו. לאחר מכן מופיעה קדנצת סולו המבוססת על הנושא השני, המנוגנת תחילה בטרמולו (הרעדות) ולאחר מכן על פני אוקטבות רבות, כאשר אל הפסנתר מצטרפת תחילה הקרן ולאחר מכן התזמורת המלאה. הפרק מסתיים בקודה (חטיבת סיום) המבוססת על הנושא הראשון ועל המארש.

הפרק השני, אנדנטה גרוומנטה, מורכב מהקדמה של נגינת אקורדים, וממלודיה, שאליה מצטרפת למלודיה נגדית, וכן מרעיון שני, הכולל מלודיה יורדת פשוטה מעל הרמוניה עולה. המלודיה הראשונה מופיעה שוב, ומובילה אל השיא בפורטיסימו, אשר דועך אל הצגה אחרונה של הנושא המקורי וקודה המבוססת על המלודיה הנגדית.

פרק הסיום, אלגרו ג'ולוזו, נפתח בקריאה לקרב בת שלושה אקורדים, שאחריה נושא מתגלגל בפסנתר ובתזמורת, שנקטע על ידי כניסה סוערת של סולו קלרינט המבשר על קנון בורלסקי. מתפתח כאן ויכוח מוזיקלי ער, עם חילוקי דעות תכופים בנוגע לסולם, אשר באים לסיומם עם הקריאה לקרב. לבסוף, הפסנתר פוצח בנושא חדש בסגנון של כדור המקפץ במורד מדרגות, ומפתח אותו לכדי שיא כוראלי. החומר ה"מתגלגל" מפותח גם הוא, והקריאה לקרב נשמעת מכיוונים שונים, דבר המוביל למבוי סתום, להאטה בטמפו, ולחלק איטי חדש (ג'רווה) במשקל משולש עם נושא בירידה. חלק זה מוביל אל "מצוק", שממנו הפסנתר נופל יחד עם הנושא המתגלגל המקורי, ולקודה, המעמידה בשורה אחת את כל שאר הנושאים לקראת פתרון מסכם על רקע הקריאה לקרב.

כתב: תומס עדס

ריכרד שטראוס (1864-1949): חיי גיבור, אופ' 40

משך היצירה: כ-50 דקות

דברי הסבר

איזהו הגיבור? על מה הוא מתגבר כדי להיחשב ככזה? על אף טענותיו החוזרות של ריכרד שטראוס כי הוא עצמו איננו הגיבור במרכז היצירה, פרשנים ומבקרים רבים מתקשים להאמין לטענתו. אם אכן שטראוס הוא הגיבור, מהו הכוח הנגדי עליו הוא גובר, וכיצד?

ריכרד שטראוס הלחין את היצירה "חיי גיבור" ב-1898, והקדיש אותה למנצח ווילם מנגלברג ולתזמורת הקונצרטהאוז באמסטרדם. זו הפואמה הסימפונית הגדולה ביותר שכתב, הן באורכה והן בתזמור כביר הממדים שלה. היא הולחנה במקביל לפואמה "דון קישוט" ושטראוס ראה בהן יצירות משלימות.

היצירה בנויה משישה חלקים בעלי כותרות סיפוריות המנוגנים ברציפות.

חלק ראשון: הגיבור

חלק זה נפתח בנושא הראשי של היצירה, גרנדיוזי ואצילי, בסולם מי במול מז'ור אשר שטראוס בחר כמחווה לסימפוניה השלישית של בטהובן, "ארואיקה". הנושא מורכב ממנגינות משתפכות, מלאות קפיצות, הבעתיות, עם הרמוניה רומנטית מאוחרת האופיינית לסגנונו של שטראוס. על אף אופיו ההרואי, בשלב זה הנושא עדיין נמצא על מי מנוחות. החלק הראשון מסתיים באקורד דומיננטי דרמטי, ואחריו הפסקה מוארכת, היחידה ביצירה כולה.

חלק שני: יריבו של הגיבור

כלי הנשיפה מעץ פוצחים בשיר לגלגני, מקניט כמעט, ומתחת להם מצטרפים כלי הנשיפה הנמוכים ממתכת, המשיבים בתנועה במרווחים של קווינטות מקבילות, תנועה שנחשבה "אסורה" בעולם המוזיקה האקדמי של אותה תקופה. הנושא הזה מייצג את מבקרי המוזיקה של התקופה, ובמיוחד את אלה שהרבו לבקר את שטראוס בחומרה, בעיקר לאחר בכורת האופרה הראשונה שלו, "גונטרם", שהייתה כישלונו הפומבי המשמעותי הראשון. שטראוס עוקץ בחזרה את מבקריו כשהוא בוחר לייצג אותם מוזיקלית באופן כה מזלזל. החלק נבנה באמצעות קונפליקט בין נושא היריבים לנושא הגיבור שחוזר בתצורה קודרת ודרמטית יותר, עד לתרועה המזכירה לנו שהגיבור עוד ממשיך במסעו.

חלק שלישי: בת לווייתו של הגיבור

בחלק זה מצטרף כינור סולו ליצירה, המסמל ברומנטיות את פאולינה, אשתו האהובה של שטראוס. בלשון המלחין, פאולינה, כמו מנגינת הכינור, "מורכבת מאוד, מעט פלרטטנית, מעט הפכפכה, לעולם אינה אותה אחת, ומשתנה מרגע לרגע." תפקיד הכינור מלא בהוראות ביצוע מפורטות לעומק, מעבר לנהוג בכתיבה סימפונית, באופן המזכיר יותר תפקיד רצ"טיב באופרה. התזמורת כולה משיבה לכינור בדיאלוג בו מוצג חומר מוזיקלי חדש אשר יחזור בחלקים הבאים. נושא היריבים חוזר להקנטה נוספת, אך טובע מהר תחת כלי הקשת בעלי הנוכחות הרומנטית.

חלק רביעי: הגיבור בעת קרב

חלק זה נפתח בתרועה קודרת בחצוצרות המנגנות מאחורי הקלעים, מבשרות על בוא הקרב. אם החלקים הקודמים נתפסים כאקספוזיציה (תצוגה) של מבנה סונטה, חלק זה מבטא את תחילת הפיתוח: רוב החומרים המוזיקליים כבר הוצגו, וכעת יוצאים למסע של התפתחות ושינוי. תוף סנר, המקושר לעיתים קרובות למצעדים צבאיים, ממלא כאן תפקיד בולט ומגשר בין הרגעים הקודרים והמותחים לבין רגעי ניצחון. מוטיבים מנושא היריבים חוזרים, ועל כן ניתן לחשוב שהם אויבי הגיבור בקרב. אך לדברי המלחין עצמו, הגיבור נאבק הן באויבים חיצוניים והן בספק הפנימי שלו בעצמו, והמכשולים היצירתיים בהם כל יוצר נתקל; המבקרים הם, אולי, רק הביטוי החיצוני למאבק הזה.

חלק חמישי: מפעלי השלום של הגיבור

חלק זה הוא המקור להטלת הספק של רבים כל כך ביחס להצהרתו של שטראוס שהוא עצמו איננו גיבור הסיפור. שטראוס מצטט בחלק זה מעל 30 אזכורים מוזיקליים מיצירות קודמות בקריירה שלו, בהם שמונה אזכורים מהאופרה "גונטרם". רעיון זה, המגיע מיד לאחר הקרב, ממצב את יצירותיו המוזיקליות של המלחין כניצחון האמיתי שלו על המבקרים ועל השדים הפנימיים שלו: יצירותיו הן פירות השלום שאחרי המלחמה.

חלק שישי: פרישת הגיבור מן העולם והשלמתו

הנושאים הקודמים מהיצירה חוזרים בחלק זה בגרסתם השלווה ביותר. הקרן האנגלית פותחת בנגינה שירתית ונוגה, והמוטיבים הקודרים מוצגים הפעם בהרמוניה מז'ורית ורגועה. גם כשנושא המבקרים חוזר בדרכה קודרת, במהרה הוא נענה בשלווה בכינור הסולו ובמוטיב אוהב. משם היצירה ממשיכה בשקט ההדרגתי שלה, ביטוי להבנתו של הגיבור שרק פרישה מהשיח העקר עם המבקרים תהיה ניצחון אמיתי. קרנות היער, שהיוו את הנוכחות ההירואית לאורך היצירה, והכינור בן הלוויה, מסיימים בפתרון מז'ורי עדין של מוטיב הגיבור, לפני אקורד סיום חגיגי בכל התזמורת, בחזרה בסולם הפתיחה.

סיכום חיי הגיבור בחלק השישי נראה היום אירוני מאוד. בשנים שלאחר "חיי גיבור" כתב שטראוס חלק מיצירותיו המצליחות ביותר, ומונה לתפקיד ניצוח בכירים בגרמניה ובאוסטריה. היצירה לא מכילה רגע של קתרזיס מובהק. נדמה שהניצחון שבו שטראוס מאמין אינו מכה ניצחת אחת המחסלת את היריב, אלא הבחירה בעיסוק ביצירה, בעבודות השלום שלו. בחירה לעסוק בעיקר ולזנוח את הטפל, להתרחק מפני כוחות הספק והלעג, הן אלה שבאים מהמבקרים והן אלה שבאים מתוכו עצמו. ועל כן נאמר, "איזהו הגיבור? הכובש את יצרו".

כתב: רום דן הופמן

האומנים המשתתפים

להב שני, מנצח

להב שני הוא מנהלה המוזיקלי של הפילהרמונית הישראלית, מנצחה הראשי של הפילהרמונית של מינכן, וכן מנצח של כבוד של הפילהרמונית של רוטרדם. בעבר כיהן כמנצחה הראשי של הפילהרמונית של רוטרדם וכמנצח אורח ראשי של התזמורת הסימפונית של וינה.

הקשר ההדוק שלו עם הפילהרמונית הישראלית החל ב-2007, כשניגן עמה כסולן את הקונצ'רטו לפסנתר מאת צ'ייקובסקי תחת שרביטו של זובין מהטה, ונמשך ב-2010, כשמאסטרו מהטה הזמין להצטרף לסיור התזמורת במזרח הרחוק כפסנתרן, כעוזר מנצח וכנגן קונטרבס. באוקטובר 2013, בעקבות זכייטו בתחרות היוקרתית לניצוח ע"ש גוסטב מהלר בבמברג, הוזמן בידי הפילהרמונית הישראלית לפתוח את עונת הקונצרטים 2013-14.

הופעותיו כמנצח אורח כוללות קונצרטים עם תזמורות מובילות, בהן התזמורת הפילהרמונית של וינה, הפילהרמונית של ברלין, תזמורת הגוונדהאוס, הפילהרמונית של מינכן, התזמורת הסימפונית של רדיו בוואריה, הסימפונית של לונדון, הפילהרמונית של לה סקאלה, הסימפונית של בוסטון, הסימפונית של שיקגו, תזמורת הקונצרטחבאו, תזמורת פילדלפיה, תזמורת פסטיבל בודפשט, תזמורת פריז ותזמורת פילהרמוניה. במרץ 2022 ניצח במינכן על קונצרט שהכנסותיו הוקדשו לסיוע לאוקראינה עם אן-סופי מוטר ושלוש התזמורות של העיר - התזמורת הממלכתית של בוואריה, התזמורת הסימפונית של רדיו בוואריה והפילהרמונית של מינכן.

להב שני נולד ב-1989 בתל אביב, החל ללמוד נגינה בפסנתר בגיל 6 אצל חנה שלגי והמשיך את לימודיו אצל פרופ' אריה ורדי בבית הספר הגבוה למוזיקה ע"ש בוכמן-מהטה באוניברסיטת תל אביב. הוא השלים את חוק לימודיו באקדמיה למוזיקה ע"ש הנס אייזלר בברלין, שם השתלם בניצוח אצל פרופ' כריסטיאן אוואלד ובפסנתר אצל פרופ' פביו בידיני. בשנות לימודיו בברלין נעזר בהדרכתו של דניאל בארנבויס.

כפסנתרן הוא הופיע כסולן תחת שרביטם של דניאל בארנבויס, זובין מהטה וג'אנדראה נוזדה. הוא הופיע כמנצח וכפסנתרן סולן גם יחד עם תזמורות רבות, בהן הפילהרמונית של וינה, תזמורת פילהרמוניה, הפילהרמונית של לה סקאלה, תזמורת האופרה העירונית של ברלין, תזמורת הקונצרטחבאו והפילהרמונית הישראלית.

ללהב שני ניסיון לא מבוטל בנגינת מוזיקה קאמרית וברסיטלים. הוא משתתף בקביעות בפסטיבל ורבייה והופיע גם בפסטיבל אקס-אן-פרובנס ובפסטיבל הבינלאומי למוזיקה קאמרית בירושלים וברסיטלים עם מרתה ארגריץ'.

קיריל גרשטיין, פסנתרן

קיריל גרשטיין, יליד ברית המועצות לשעבר, הוא אזרח אמריקאי המתגורר בברלין. מורשתו התרבותית משלבת את מסורות העשייה המוזיקלית של רוסיה, אמריקה ומרכז אירופה. עם הופעות סולו וקונצ'רטי ברחבי אירופה, ארצות הברית, מזרח אסיה ואוסטרליה, הוא פיתח קשרים חמים עם תזמורות, מנצחים, נגנים, זמרים ומלחינים שהובילו אותו לגלות מנעד עצום של רפרטואר, ישן וחדש כאחד, מיוהאן סבסטיאן באך ועד תומס עדס.

קיריל גרשטיין מגלה חשיבות רבה בהוראת מוזיקה. הוא פרופסור לפסנתר בבית הספר הגבוה הנס אייזלר בברלין והוא חלק מסגל ההוראה באקדמיית קרונברג. הוא לימד גם באקדמיה של פסטיבל ורביה, באקדמית המוזיקה הקאמרית של אקס-אן-פרובנס, ובפסטיבל המוזיקה פרוסיה קוב.

קיריל גרשטיין נולד ב-1979 בוורונז', רוסיה. הוא למד באחד מבתי הספר למוזיקה לילדים מחוננים במדינה ולימד את עצמו לנגן ג'אז על ידי האזנה לאוסף התקליטים של הוריו. בגיל 14, בעקבות מפגש מקרי בסנט פטרסבורג עם אגדת הג'אז גארי ברטון, הוא הוזמן כצעיר התלמידים ללמוד במכללת ברקלי למוזיקה בבוסטון, שם למד פסנתר ג'אז במקביל ללימודי הנגינה הקלאסית. בגיל 16 הוא החליט להתמקד במוזיקה קלאסית והשלים תוא ראשון ושני עם סולומון מיקובסקי בבית הספר למוזיקה מנהטן בניו יורק, והשתלם אצל דמיטרי בשקירוב במדריד ואצל פרנץ רדוש בבודפשט.

קיריל גרשטיין זכה בפרס הראשון בתחרות ארתור רובינשטיין העשירית ובמענק אייברי פישר. במאי 2021 קיבל תואר דוקטור לשם כבוד מבית הספר למוזיקה מנהטן. בעונת הקונצרטים הנוכחית הוא אומן הבית בתזמורת הפילהרמונית של דרזדן ובתזמורת הרדיו של פרנקפורט.

רון זלקה, קלרנית

רון זלקה הוא נגן קלרינט ראשון בפילהרמונית הישראלית מאז 2001. הוא ניגן כסולן עם הפילהרמונית הישראלית תחת ניצוחו של זובין מהטה, ועם התזמורות הסימפוניות של ירושלים ושל ראשון לציון.

הוא מופיע ברכיילים ובקונצרטים קאמרליים באירופה, ארה"ב, דרום קוריאה וישראל, יחד עם גיל שחם, מקסים ונגרוב, יוליאן רחלין, מישה מאיסקי, חן רייס, להב שני, אבירם רייכרט, ורביעיות שומאן, כרמל ופיין ארטס. הוא הופיע בפסטיבל ישראל, פסטיבל כפר בלום, פסטיבל פרו, ובפסטיבל מנדלסון הבינלאומי בהמבורג.

רון זלקה הקליט לתחנות טלוויזיה ורדיו בישראל, אירופה וארה"ב, וביצעו לקונצ'רטו לקלרינט של מוצרט משודר לעתים תכופות בערוץ מצו. הוא לימד כיתות אומן באוניברסיטת אינדיאנה, בלומינגטון, מוסד פיבודי, האוניברסיטה הלאומית של סיאול, ובבואנוס איירס. בין השנים 1994-2001 היה נגן קלרינט ראשון בתזמורת הסימפונית הישראלית ראשון לציון, ומאז 2014 הוא נגן קלרינט ראשון אורח בתזמורת רשות השידור הקוריאנית.

רון זלקה נולד בישראל ועם מוריו בארץ נמנו אלי חפץ וריצ'רד לסר. הוא סיים את לימודיו לתואר ראשון ושני בהדרכתם של עלי אבן וג'יימס קמפבל באוניברסיטת אינדיאנה בבלומינגטון שבארה"ב, שם גם זכה בתחרות כלי הנשיפה מעץ. הוא זכה בפרסים בתחרויות קולמן ופישוף למוזיקה קאמרית בארה"ב.

רון זלקה הוא אומן של חברת הקלרינטיים בופה קרמפון, ומנגן בקלרינטיים R13 פרסטיז' ופסטיבל.